

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДУВАННЯ ЗАКАРПАТТЯ

© Петрович Й.М., Феєр О.В., 2010

Одним із найважливіших чинників прискорення розвитку економіки України є модернізація і технічне переоснащення основних секторів національного господарства. Вирішальну роль у виконанні цього важливого стратегічного завдання повинна відігравати галузь машинобудування як основний постачальник сучасної високопродуктивної техніки, застосування якої повинно забезпечувати зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва.

One of major factors of acceleration of development of economy of Ukraine there is modernization and technical retooling of basic aspects of national economy. Decision role in the decision of this important strategic task must play industry of engineer as a basic supplier of modern highly productive technique application of which must provide growth of volumes of output of competitive products and increase of efficiency of production.

Постановка проблеми. В умовах прискореного науково-технічного прогресу, з одного боку, постійно зростає попит споживачів на вироби із інноваційним наповненням, які конкурентоспроможні на внутрішньому і зовнішньому ринках. З іншого, – для їх виготовлення на підприємствах машинобудування необхідно запроваджувати новітні технології, здійснювати модернізацію підприємств і їх технічне переоснащення, що вимагає залучення значних обсягів інвестицій та пошуку джерел їх забезпечення, одним із яких може бути використання можливостей іноземних інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній і вітчизняній літературі значне місце посідають публікації, в яких висвітлюються важливі теоретичні і прикладні проблеми інвестування розвитку різних секторів економіки, стан проблеми і перспективи прискорення цих процесів [1], мотиваційні чинники міжнародних інвестиційних процесів [2], характеристика інвестиційного клімату [3], вплив інвестиційних процесів на розвиток економіки регіонів [4] тощо. Однак недостатньо є публікацій, в яких висвітлюються питання інвестування діяльності підприємств окремих галузей, зокрема машинобудування, не узагальнюється позитивний досвід використання іноземних інвестицій у розвитку окремих машинобудівних підприємств.

Постановка цілей. Прискорений розвиток вітчизняного машинобудування дасть змогу прискорити інноваційні процеси в інших секторах національної економіки. Виконання цього важливого завдання вимагає значних інвестиційних ресурсів та визначення джерел їх отримання. Серед найвірогідніших таких джерел можуть бути кошти іноземних інвесторів. Отримані кошти повинні спрямовуватись на модернізацію галузей національної промисловості і насамперед машинобудування.

Залучення іноземних інвестицій у галузь машинобудування дасть змогу створити нові виробництва, наростити обсяги випуску конкурентоспроможної продукції, поліпшити ситуацію на ринку праці шляхом створення нових робочих місць в результаті модернізації та технічного переоснащення діючих підприємств.

Виклад основного матеріалу. Прискорення модернізації економіки регіонів України та її інноваційного розвитку може бути досягнуто шляхом цілеспрямованого інвестування у чітко визначені сектори економіки та їх об'єкти (галузі). Зокрема, іноземні інвестиції можуть виступити таким джерелом інвестиційних ресурсів, який безпосередньо впливатиме на процес модернізації національної економіки і стане важливим чинником, який дасть змогу усунути відставання та диспропорції у розвитку окремих галузей і сприятиме їх стабільному економічному функціонуванню. Іноземний капітал повинен залучатися у різні сфери господарювання, але найбільші обсяги доцільно спрямовувати у промисловість. Залучення іноземних інвестицій у промисловість дасть змогу створити нові виробництва, здійснити реконструкцію та модернізацію діючих підприємств, підвищити конкурентоспроможність власної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, поліпшити ситуацію на ринку праці за рахунок створення на промислових підприємствах нових робочих місць. Характеристикою результативності іноземних інвестицій повинно стати ефективне функціонування промислового комплексу та впровадження сучасних технологій і методів управління.

В умовах прискореного технічного прогресу вирішального значення набуває розвиток галузей промисловості, які забезпечують конкурентні переваги на світовому ринку та поступове прискорення темпів зростання в суміжних галузях. Важливу роль у виконанні цих завдань має відігравати вітчизняне машинобудування.

За підсумками трьох останніх років машинобудівна галузь Закарпатської області забезпечує майже 50 % валової доданої вартості промисловості області, тут в ній зосереджена третина основних засобів, вона поставляє на ринок близько половини загального обсягу продукції промисловості. Такий вагомий внесок машинобудівної галузі у розвитку промисловості регіону визначає її провідну роль і місце у забезпеченні найважливіших стратегічних інтересів області.

Станом на 1 січня 2009 р. в ЄДРПОУ налічувалось 239 суб'єктів, основним видом діяльності яких зареєстровано виробництво продукції машинобудування. Основна кількість їх сконцентрована у містах Ужгород, Берегово, Мукачево, а також Тячівському та Ужгородському районах (таблиця).

Кількість промислових підприємств, які займалися виробництвом, за видами діяльності

	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р. ¹
Промисловість	1609	1608	1601	1880	1897	1872	1749	2452
Машинобудування	168	165	165	187	190	173	170	239
Виробництво машин та устаткування	58	51	52	55	54	47	49	70
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	101	105	99	115	118	111	109	151
Виробництво транспортних засобів та устаткування	9	9	14	17	18	15	12	18

¹ Кількість зареєстрованих підприємств.

Позитивна динаміка розвитку машинобудування відбувається з 1998 р. За 2000–2008 рр. обсяг виробництва зріс у 14,4 раза, продуктивність праці підвищилась у 13 разів. Поліпшилася інвестиційна привабливість машинобудівної галузі. Якщо в загальному обсязі інвестицій в основний капітал промисловості області у 2000 р. частка машинобудування становила 11,2 %, то у 2008 р. – 42,8 %.

У 2008 р. приріст виробництва до попереднього року становив 7,2 %, проте продуктивність праці у галузі знизилась на 5,4 %. Зростання обсягу виробництва забезпечено передусім за рахунок підприємств, які здійснюють виробництво контрольно-вимірювальної апаратури, устаткування для автомобілів, зокрема ТОВ “Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед”, ТОВ “Ядзакі Україна”, ТОВ “ВЕТ

Аутомотив Україне”, ЗАТ “Єврокар”, ЗАТ “Берегівський радіозавод”, ВАТ “Мукачівський завод “Точприлад”. Зазначеними підприємствами виробляється майже 60 % обласного і понад 90 % галузевого обсягу продукції.

Нарощуванню виробництва сприяло налагодження роботи третини підприємств галузі за давальницькою схемою. За даними опитування керівників підприємств, робота на давальницьких умовах дає можливість забезпечити значне завантаження виробничих потужностей, позитивно вплинула на стан з виплатою заробітної плати, сприяла виконанню завдань технологічного оснащення виробництва, поліпшенню умов праці та використанню передового досвіду іноземних партнерів.

У 2008 р. вартість переробленої сировини підприємствами машинобудівної галузі становила 1089,8 млн. грн. проти 299,6 млн. грн. – у 2001 р. Майже увесь обсяг сировини – це поставки на замовлення іноземних партнерів.

Щодо структури розподілу давальницьких ресурсів, то найбільші їх обсяги протягом останніх чотирьох років спрямовувалися у виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування, найменше – у виробництво машин та устаткування.

Тривалий час надійним партнером для співпраці на давальницьких засадах для ЗАТ “Берегівський радіозавод” є угорська транснаціональна корпорація “Флекстронікс”. На замовлення партнера завод випускав електронні плати мікроспалаху для фотоапаратів відомої фірми “Кодак”, а також вузли та деталі для апаратури телефонного зв’язку. Співпраця також налагоджена з іншими іноземними замовниками з виготовлення принтерів для японської компанії EPSON, картриджів до принтерів фірми OKI, електронних плат побутових пилососів для шведської фірми “Електролюкс”, кабельних джгутів для автомобілів німецької фірми “Форд”.

ВАТ “Мукачівський завод “Точприлад” налагодив співпрацю з австрійською фірмою “Філіпс Технологі Центр”. На засадах давальницької схеми освоєно виробництво трансформаторів для зарядних пристроїв, проєкторів, вузлів програвачів компакт-дисків, кабелів зі з’єднувачами для комп’ютерної техніки. ТОВ “Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед” виготовляє телевізійні приймачі, вузли та деталі до комп’ютерів фірми “Томпсон” та “Філіпс”.

У 2008 р., порівняно з попереднім роком, зібрано понад 6,3 тис. шт. автомобілів, вироблено на 34,2 тис. шт. більше газових конвекторів, на 90 шт. – металообробних верстатів, на 306 т. – комплектів проводів для транспортних засобів. Слід відмітити, що останнім часом підприємства галузі більше виробляють комплектуючих, ніж завершених видів продукції.

Протягом 2008 р. машинобудівними підприємствами області реалізовано продукції (робіт, послуг) на 4021,2 млн. грн., що становить 53,7 % від загального обласного обсягу реалізації продукції промисловості. У структурі обсягу реалізації продукції галузі 3,8 % припадає на підприємства з виробництва машин та устаткування, 21,1 % – з виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування, 75,1 % – з виробництва транспортних засобів та устаткування.

Кон’юнктурні зміни, які відбуваються на ринку товарів і послуг в Україні, ставлять нові вимоги до їх учасників. Тому повноцінне їх функціонування в ринковому середовищі, яке зумовлює необхідність гнучкості виробництва, відповідної адаптації до змін зовнішнього середовища неможливе без інноваційної діяльності. Отже, впровадження нових продуктів та процесів, купівля нових технологій, ноу-хау є важливою складовою та дієвим інструментом економічної політики підприємства в умовах прискореного технічного прогресу та динамічних змін у зовнішньому середовищі.

За останні три роки спостерігається тенденція до збільшення кількості інноваційно активних підприємств в машинобудівній галузі Закарпаття. Так, із загальної кількості великих та середніх підприємств, які займаються виробництвом продукції машинобудування, лише 2,0 % були інноваційно активними у 2006 р., а у 2008 р. їх кількість становила 29,6 %. Вони у 2008 р. впровадили по 4 інноваційні види продукції та нові технології, 2 нових технологічних процеси. Зокрема, на ПП “Карніка” впроваджено новий технологічний процес з виготовлення вузлів та деталей; на ТОВ завод “Конвектор” – нові технології з виготовлення газових котлів; на ВАТ

“Мукачівський верстатозавод” впроваджено ливарний агрегат з випуску плит для підігрівання підлоги та агрегат для різки металу. Протягом 2008 р. інноваційно активними машинобудівними підприємствами Закарпаття реалізовано інноваційної продукції на 33,0 млн. грн.

Загальний обсяг коштів на здійснення інновацій в машинобудуванні Закарпаття протягом 2007–2008 рр. становив 21,2 млн. грн. Основним напрямком інноваційних витрат підприємств, як і в минулі роки, було придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, що становило понад 90 % від загального обсягу витрат. Інноваційно активні машинобудівні підприємства користувалися переважно власними коштами.

Впровадження інновацій зумовило зростання витрат на виготовлювану продукцію. Так, упродовж 2007–2008 рр. спостерігається постійне підвищення цін на продукцію машинобудування, але найбільше вони зросли у 2008 р., тобто порівняно з 2007 р. – на 28,7 %. На формування цін виробників у машинобудівній промисловості Закарпаття насамперед вплинуло зростання цін на третину у виробництві машин та устаткування.

До того ж у 2008 р. машинобудівні підприємства налагодили активну співпрацю з 65 країнами світу. Порівняно з 2007 р. експорт продукції машинобудування збільшився на 11,5 %. Цьому сприяло збільшення обсягів іноземних замовлень, зокрема на продукцію великих та середніх машинобудівних підприємств. Однак це не мало істотного впливу на динамічне зростання експортних поставок. У дійсності спостерігається перевищення імпорту над експортом, що зумовило від’ємний результат у зовнішній торгівлі цих підприємств, оскільки від’ємне сальдо становило 433,5 млн. дол. США.

Зауважимо, що на експортну та імпорتنу діяльність машинобудівних підприємств впливає багато чинників. Так, в обсязі експорту та імпорту товарів машинобудівних підприємств Закарпатської області значну частину продовжує займати давальницька сировина і продукція, виготовлена з неї. За 2008 р. імпортовано давальницької сировини на 597,3 млн. дол. США, що становить майже половину від загального обсягу імпорту.

Обсяг експорту готової продукції, виготовленої з іноземної давальницької сировини, становить 661,6 млн. дол. США, або 88,7 % обсягу експорту. Найбільша частка припала на електричні машини і устаткування (94,3 %).

Вагомі обсяги експорту підприємств машинобудування припали на Угорщину (545,5 млн. дол. США), Словаччину (65,1 млн. дол. США), Австрію (49,6 млн. дол. США) та Німеччину (31,3 млн. дол. США).

Слід відмітити, що за обсягами імпорту товарів машинобудівними підприємствами провідне місце залишається за європейськими країнами, з Угорщини ввезено продукції на суму 328,4 млн. дол. США, з Чеської Республіки – 401,0 млн. дол. США, Німеччини – 148,0 млн. дол. США.

У товарній структурі експорту за 2008 р. значна частина припала на електричні машини і устаткування (92,1 %), вартість яких становила 687,0 млн. дол. США, тобто більше, ніж у 2007 р. на 13,2 %.

Налагодження активного співробітництва машинобудівних підприємств Закарпаття з іноземними партнерами вимагає значного поліпшення якості виготовлюваної продукції. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність модернізації техніко-технічної бази підприємств машинобудування. Йдеться про прискорення оновлення верстатного парку, тобто найактивнішої частини основних фондів підприємств машинобудування.

Вартість основних промислово-виробничих засобів машинобудівних підприємств Закарпаття на початок 2009 р. оцінювалась у 1679,9 млн. грн., що становить 32,1 % від основних засобів промисловості області. Через низьку активність процесу оновлення виробничих засобів (10,8 %), коефіцієнт зносу по підприємствах машинобудування був навіть вищий, ніж загалом по промисловості (48 % проти 46,9).

Оновлення основних засобів значною мірою залежить від інвестицій, що спрямовуються на капітальне будівництво і придбання машин та обладнання.

Найбільші обсяги інвестицій в основний капітал машинобудівної галузі були залучені у 2002, 2003 та 2006 роках і перевищували показники попередніх років у 4–6 разів.

За 2008 р. обсяги інвестицій в основний капітал підприємств машинобудівної промисловості Закарпаття становили 370,3 млн. грн. і збільшилися порівняно з попереднім роком на 70,6 %. Питома вага капіталовкладень у галузь машинобудування у 2008 р. становила 42,8 % від загального обсягу інвестицій у промисловість області, що на 7,2 в.п. більше, ніж за попередній рік.

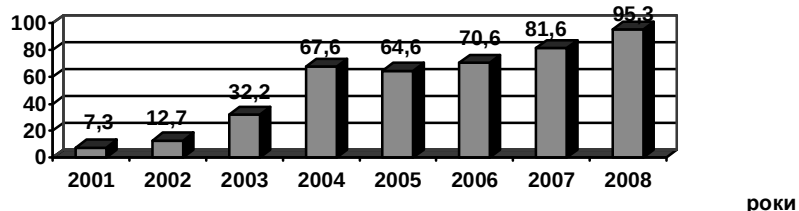
Варто зазначити, що намітилися істотні зміни в технологічній структурі інвестицій у машинобудівну промисловість Закарпаття. Так, за останні два роки 60–73 % становлять витрати на придбання машин, обладнання для реконструкції та технічного переоснащення діючих підприємств (у 2001 р. цей показник становив 18,1 %).

Проведений аналіз інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств показує, що цей процес має позитивну динаміку. Так, обсяги іноземних інвестицій, спрямовані на розвиток промисловості області, постійно зростають (рисунок). Тут зосереджено 293,6 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (81,7 % від загального обсягу прямих інвестицій в економіку Закарпаття). Із загальної кількості промислових підприємств, які отримали прямі іноземні інвестиції, десяту частину становлять підприємства машинобудівної галузі. Станом на 1 січня 2009 р. на підприємствах машинобудування залучено 95,3 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 26,8 % від всього їх обсягу по промисловості області.

Залучення іноземних інвестицій у машинобудівну галузь дало можливість здійснити реконструкцію, модернізацію та розширення виробництв, створити нові та зберегти існуючі робочі місця на багатьох машинобудівних підприємствах.

Введено в дію потужності з виробництва 6,0 тис. одиниць легкових автомобілів у рік на ЗАТ “Сврокар” Ужгородського району. Іноземні інвестиції спрямовано ТОВ “Ядзакі Україна” Ужгородського району у виробництво електричних компонентів та комплектуючих для легкових автомобілів “Опель”, “Ягуар”, на ВАТ “Мукачівський завод “Точприлад”” – розширення діючого виробництва з ТОВ “Флектронікс Інтернаціонал” та ТОВ “Філіпс Індастріел Тунгарі ЛТД”, ТОВ “Леоні Ваєрінг Системс УА Мукачево” та на будівництво заводу з виробництва кабельних джгутів для автомобілів “Ауді”, “Фольксваген” і сільськогосподарської техніки.

млн. дол. США

Динаміка прямих іноземних інвестицій у підприємства машинобудування Закарпаття

Позитивний вплив на стан економіки області здійснює функціонування підприємств з іноземними інвестиціями у СЕЗ “Закарпаття” на території пріоритетного розвитку, які працюють згідно із законами України “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття” та “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області”. З метою розширення діяльності цих підприємств передбачено залучити в економіку області 258,1 млн. дол. США, з яких на 1 січня 2009 р. надійшло 202,0 млн. дол. США. Станом на 1 січня 2009 р. дев’ять підприємств, які виготовляють продукцію машинобудування, на території пріоритетного розвитку освоїли 201,0 млн. дол. США інвестицій, або 82,0 % з усіх передбачених.

Найяскравішим прикладом роботи є співробітництво підприємств області з концерном “Фольксваген Груп” зі складання автомобілів “Шкода”, “Ауді”, транснаціональними корпораціями “Сумітомо” (Японія), обсяг продукції якої становить третину світового ринку, “Джейбіл” (Франція), “Флектронікс” (Угорщина), “В,Е,Т, Семікодаторс Австрія ГмбХ”.

Зростання обсягів іноземного інвестування позначилось позитивно на вирішенні багатьох соціальних питань. Так, за 2008 р. на підприємствах машинобудування середньооблікова чисельність штатних працівників становила 13,9 тис. осіб, що на 11,2 % більше ніж у попередньому

році. Їхня частка серед загальної кількості зайнятих у промисловості становила 28,0 %. За підсумками роботи 2008 р. штатним працівникам машинобудування на виплату заробітної плати нараховано 185,7 млн. грн., що становило 30,7 % від загального фонду оплати праці, зайнятих у промисловості області.

Середньомісячна заробітна плата одного працівника в галузі машинобудування у 2008 р. становила 1473 грн., що на 83,1 % більше від середнього показника за цей період по промисловості та на 29,2 % більше ніж у 2007 р. Найвищою вона була у працівників, зайнятих у виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування, – 1576 грн.

Однак, слід зауважити, що обсяги іноземних інвестицій ще далеко не повністю сприяють виконанню соціально-економічних завдань, які стоять перед промисловістю Закарпаття та її машинобудуванням. Так, аналіз результатів фінансової діяльності підприємств машинобудування показав, що за підсумками 2008 р. із загальної кількості підприємств лише 60,9 % були прибутковими і одержали прибутки в сумі 211,0 млн. грн., решта – були збитковими і допустили збитки на суму 171,0 млн. грн.

Основна частина позитивного фінансового результату в діяльності машинобудівної промисловості одержана підприємствами, які займаються виробництвом транспортних засобів та устаткування. Загальна сума отриманих ними прибутків у 2008 р. становила 144,7 млн. грн., що на 42,8 менше, ніж у 2007 р. Значні збитки, а це майже 118,7 млн. грн. за підсумками 2008 р. мали підприємства, зайняті виробництвом електричного, електронного та оптичного устаткування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз показав, що залучення іноземних інвестицій протягом 2001–2008 рр. в галузі машинобудування Закарпаття дало змогу збільшити приріст промислового виробництва, обсягів реалізованої продукції та забезпечити прибуткову діяльність багатьох підприємств, зберегти та створити нові робочі місця.

До того ж в галузі машинобудування загалом і на окремих підприємствах існує багато проблем, які вимагають виконання низки важливих організаційно-економічних завдань. Серед них можна виділити такі:

- відсутність гарантованих державних замовлень підприємствам, безпосередньо підпорядкованим Міністерству промислової політики України;
- низька інвестиційна привабливість багатьох підприємств за територіальним розташуванням. Інвестори насамперед виявляють зацікавленість підприємствами, розташованими у містах Ужгород, Мукачево, Берегово;
- недостатній інноваційний рівень промислового виробництва;
- нестача кваліфікованих кадрів інженерних та робітничих професій, передусім для підприємств, які реалізують інвестиційні проекти.

Прискорення розвитку економіки Закарпаття та її окремих галузей повинно здійснюватись на засадах обґрунтування їх пріоритетів. Це зумовлює необхідність проведення ґрунтовних досліджень у цьому напрямку. Чітко визначені та науково обґрунтовані пріоритети слугуватимуть важливими індикаторами для орієнтації інвесторів в їх діяльності.

1. Борщ Л.М. *Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи*. – К.: Знання, 2002. – 215 с.
2. Гайдуцький А.П. Мотиваційні чинники міжнародних інвестиційних процесів // *Фінанси України*. – 2004. – №12. – С.50–56.
3. Карпінський Б.А. Інвестиційний клімат України // *Фінанси України*. – 2001. – №7. – С.139–148.
4. Плохтій М.О. Вплив інвестиційних процесів на економічний розвиток регіону // *Фінанси України*. – 2004. – №8. – С.54–59.
5. Феєр О.В. Використання та оцінка іноземних інвестицій в умовах ринкових трансформацій (на прикладі підприємств машинобудівної галузі Закарпатської області) // *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНЕУ*. – 2009. – №6 (36). – С.221–227.
6. Діяльність підприємств з іноземними інвестиціями станом на 1.01.2010 р. [стат. бюлетень] // *Головне управління статистики у Закарпатській області*. – Ужгород: 2010. – 66 с.
7. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності [стат. збірник] // *Головне управління статистики у Закарпатській області – Ужгород, 2009. – 95 с.*